

УДК 342.725:81

Місце польської мови в багатомовному просторі Європейського Союзу

Т.І. НЕПРИЦЬКА

Вінницький обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників, м. Вінниця, Україна, E-mail: nepritskaya@mail.ru

Авторське резюме

У статті досліджено позицію польської мови у багатомовному просторі Європейського Союзу і визначені чинники, які сприяють набуттю нею популярності й поширенню в Європі. Велика територія та кількість населення визначають чималу присутність польської мови в Європейському Союзі. Інтенсивний економічний розвиток сприяє популяризації вивчення та використання польської мови у бізнес-колах, хоча домінуючою мовою бізнесу була і залишається англійська. Активні дії держави щодо покращення репутації закордоном, цивілізаційна (ціннісна) спорідненість із іншими народами ЄС, вигідне географічне положення, спільне індоєвропейське коріння слов'янських, германських та романських мов і використання латинського алфавіту створюють сприятливі умови для розвитку та популяризації польської мови на теренах ЄС. У статті зазначені також ряд пересторог, що походять із історичного минулого залежного та напівзалежного існування польського народу: перебування польської мови і культури в тіні німецькомовного та російськомовного культурного простору, негативний міжнародний імідж сучасної Польщі, що викристалізувався на початку 1990-х років, низький рівень обізнаності європейців із здобутками польської культури, відсутність популярності та несформована економічна потреба у вивченні польської мови закордоном.

Ключові слова: Польща, Європейський Союз, мова, культура, польщизна, мовна політика, імідж.

The place of polish in the multilingual space of the European Union

T.I. NEPRYTSKA

Vinnytsya regional institute of post-diploma education of pedagogical staffs, Vinnytsya, Ukraine, E-mail: nepritskaya@mail.ru

Abstract

The article studies the position of the Polish language in the multilingual space of the European Union and determines the key factors which facilitate its gaining popularity and spreading in Europe. A large territory and population determine the significant presence of Polish in the European Union. Intense economic development facilitates popularization of learning and using Polish in the business medium, however, English was and still remains the dominating language of business. Active work of the state on improving the reputation of the country abroad, civilizational (value-based) unity with other nations of the EU, favorable geographical position, common Indo-European roots of Germanic, Romanic and Slavonic languages as well as usage of the Latin type create favorable conditions for the development and popularization of Polish on the territory of the EU. The article also mentions a number of concerns, which are rooted in the historical past of a dependent or semi-dependent existence of the Polish people, namely, the existence of the Polish and culture in the shade of German and Russian culture space, the negative international image of modern Poland, which was formed at the beginning of the 1990-s, the low level of Europeans' familiarization with the Polish culture, absence of popularity and economic necessity of learning Polish abroad.

Keywords: Poland, the European Union, language, culture, Polish language, language policy, image.

Постановка проблеми. Мовна політика Європейського Союзу спрямована на створення спільного комунікативного простору. Пануюча на сьогодні концепція полілінгвізму в Європі дає можливість вільного розвитку мов усіх країн-членів ЄС, не створюючи перешкод вільній конкуренції мов і мовних політик окремих держав. Польща стала членом Європейського Союзу з травня 2004 року і вивчення вихідних позицій польської мови у ЄС є актуальним з точки зору проведення та перспектив мовної політики Польщі у багатомовному просторі.

Аналіз досліджень і публікацій. Питання мовної політики загалом та Польщі зокрема досліджували такі фахівці, як А. Павловський, М. Фалковські, Е. Вонсік, Б. Полюшинські. На-

уковці зазначають чіткі взаємозалежності між економічною, соціальною, зовнішньою та мовною політикою держави і необхідність системної роботи з розвитку національної мови і культури.

Метою дослідження є дослідити позицію польської мови у багатомовному просторі Європейського Союзу і визначити, які чинники сприяють, а які гальмують набуття нею популярності й поширення в Європі.

Виклад основного матеріалу. Багатомовність Європейського Союзу сформувалася під впливом двох основних чинників. Перший – це складна історія народів і культур, що населяють континент. Багато конфліктів і воєн створили ситуацію, коли, незважаючи на спроби поширення ідеї європейського громадянства

у свідомості населення, переважна більшість європейців асоціюють себе із національною чи етнічною приналежністю і самоідентифікуються на основі першої мови. Скільки б євроентузіасти не прагнули створити єдину федеративну європейську державу з єдиним урядом, законодавством та громадянством. Але в масовій свідомості вкоренилися зовсім інші стереотипи, і подібні маніпуляції за короткий час було здійснити неможливо. В 1974 році, коли Раймонда Арона попросили поміркувати над питанням можливості існування багатонаціонального або європейського громадянства, політолог сказав: «Немає таких громадян як «європейські громадяни». Є лише французькі, німецькі чи італійські громадяни» [6, с. 1]. Через сімнадцять років лорд Дженкінс, відомий європеїст, виступаючи перед слухачами Королівського університету у Белфасті, зауважив, що він не може передбачити той день, коли громадяни країн-членів Європейської Співдружності сказали б в Японії, що вони європейці, замість французів, німців чи італійців [6, с. 1]. Не настав цей день і до сьогодні.

Другим чинником стала якраз європейська інтеграція, що прийшла на зміну національним конфліктам. Дві світові війни у XX столітті достатньо показали політичним елітам та широким масам безперспективність попередніх стандартів конфронтаційної взаємодії народів у Європі. Після Другої світової війни було покладено початок об'єднання націй не на основі підкорення одних одними, а на базі встановлення спільних цілей і досягнення спільних інтересів. Інтеграційні процеси дали безпрецедентні показники розвитку, миру і добробуту для країн-учасниць. Тому Європа продовжує дотримуватися основоположних принципів співпраці, серед яких знаходиться і політика поваги до національних мов і культур народів, що беруть участь в інтеграційних процесах.

Два вищезазначені чинники створюють особливу атмосферу співпраці і боротьби в Європі. З одного боку, докладається багато зусиль для збереження кожної мови, як безцінної культурної спадщини Європи, надання кожній мовній групі можливостей мовної та культурної ідентичності, визнання мов кожної країни-члена ЄС офіційною мовою Європейського Союзу. А з іншого боку, іде традиційна боротьба кожної країни за домінування її мови в європейському інформаційному просторі, що тягне за собою формування масової свідомості, ціннісних орієнтацій, світогляду та світосприйняття. Від мови, якою висловлюються думки, залежить і спосіб їх формування. Британський дослідник Кристофер Коукер зазначає, що мова має значення не лише як засіб спілкування, але й як механізм творення понятійного апарату, що формується з урахуванням способу мислення людей. Він приводить приклад американського та британського світосприйняття на відміну від континентальної Європи - французів і німців, з

якими перші говорили, у всіх значеннях цього виразу «різними мовами». Англомовні філософські школи, зазначає дослідник, «не були схильними сприймати всерйоз загадкові ідеї німецьких ідеалістів чи метафізичні гадання Гуссерля та Хайдеггера» [2, с. 72].

Як напередодні, так і після вступу до Європейського Союзу Польща зіткнулася із недооцінкою свого потенціалу і на Захід і на Схід від її кордонів (зрештою, як недооцінювали і всі інші країни Центрально-Східної Європи). В уяві політичних еліт провідних західноєвропейських країн (Німеччини, Великої Британії, Франції) та Росії залишалося стереотипне мислення, що ключовими гравцями в Європі були і залишаються великі країни Заходу та Росія, а країни Центрально-Східної Європи – це буферна зона, що лежить між двома різними цивілізаціями. Під час переговорного процесу про вступ до ЄС Польща частково зламала дані стереотипи, але традиція сприймати країни ЦСЄ частиною великих імперських утворень (Росії, Австро-Угорщини, Пруссії, Третього Рейху, Радянського Союзу) залишалася, ігноруючи той факт, що саме мовно-культурна ідентифікація дозволила народам Центрально-Східної Європи, у тому числі полякам, протриматися цілі століття бездержавного або залежного існування [7, с. 117].

Із вступом Польщі до Європейського Союзу у 2004 році польська мова стала однією із офіційних мов ЄС. І, незважаючи на порівняно пізніє приєднання полонії до грона офіційних мов Європейського Союзу, завдяки порівняно великій кількості населення, польська мова зайняла шосте місце за кількістю населення, для якого вона була рідною. Станом на 2004 рік польською мовою у ЄС, як рідною, розмовляли 8,5% населення, а після наступного розширення 2007 року (приєдналися Болгарія і Румунія) – 7,9% [7, с. 114], але це не змістило Польщу із її шостого місця (як і подальше приєднання Хорватії у 2013 році). Близько 40 мільйонів осіб, що використовують польську мову як першу і визнають її рідною, забезпечили Польщі регіональне лінгвістичне лідерство в ЄС, оскільки польська стала найпоширенішою слов'янською мовою у Європейському Союзі.

У географічному плані позиція для розвитку польської мови має як ряд переваг, так і чималий список пересторог. Територіально Польща знаходиться поряд із історичним французько-німецьким центром євроінтеграційних процесів. Через Польщу пролягають торговельні і туристичні шляхи, що поєднують Скандинавські країни і півднем Європи та західноєвропейські держави із Росією і країнами Азії. Це спричиняє достатні потоки людей і товарів на значній території (за європейськими мірками Польща – це не маленька країна), щоб говорити про хороші перспективи розширення використання польської мови у міжнародній комунікації.

Проте, домінування німецькомовного поясу,

що відділяє країни романської мовної групи від Польщі, значно погіршує перспективи розвитку польської мови в Європі. В країнах романської мовної групи залишилася традиція сприйняття польської історії та культури через німецькомовні тексти. Відсутність зацікавленості польською мовою протягом останніх століть у результаті дало домінування перекладів з німецької, а не з польської мови, які формують образ Польщі, та визначають через поняттєво-категоріальний апарат, топоніми, гідроніми сприйняття польської історії та польської культури, як другої, такої, що знаходиться в тіні німецької культури і пізнається через німецьке бачення дійсності.

Сусідство із Росією і цивілізаційне та мовне домінування Росії (Радянського Союзу) у Центральній-Східній Європі протягом другої половини ХХ століття теж підірвало можливості мовної політики Республіки Польща в Європейському Союзі. За традицією періоду «холодної війни» Росія сприймалася як лідер та єдиний політичний центр соціалістичного Сходу, а російська мова – єдина мова міжнародного спілкування для всього Радянського Союзу та його сателітів. Цей стереотип виявився досить живучим, незважаючи на те, що навіть за часів Польської Народної Республіки поляки неохоче вивчали російську мову (сприймаючи її як мову окупантів), а після 1989 року взагалі відмовилися від її обов'язкового вивчення у школах. Російську, як іноземну, замінили західні мови, перш за все англійська. І тепер російською, краще чи гірше, володіють представники старшого покоління, а не молодь, яка здобула свою мовну освіту після 1989 року. Але це мало змінило стереотипи сприйняття народів Центрально-Східної Європи на Заході, як людей, чия культура знаходиться в тіні російської культури, а мова – не має значення, оскільки з усіма ними можна порозумітися російською.

З лінгвістичної точки зору, польська мова споріднена із мовами германської та романської груп через спільне індоєвропейське коріння та культурну європейську традицію, на якій базуються інтеграційні процеси в ЄС (грецьку раціонально-філософську, римську праву та ідейно-християнську морально-етичну). До того ж, польська мова, на відміну від східнослов'янських, використовує латинський алфавіт, що зміцнює її позиції в ЄС і спрощує доступ до неї тих громадян, для яких першою мовою є будь-яка з найбільш поширених європейських мов.

Істотно шкодить поширенню польської мови в Європі негативний міжнародний імідж Польщі, що поширився на континенті під час існування Польської Народної Республіки та бандитських 90-х років. Напередодні вступу Європейського Союзу, наприкінці ХХ – на початку ХХІ століть, навіть після того, як західна політична еліта формально прийняла циві-

лізаційну приналежність Республіки Польща до Заходу, на рівні масової свідомості Польща сприймалася як «варварська» «східна» країна, що приставлялась «цивілізованому Заходу» [5]. У німців навіть з'явилося образливе прислів'я «Heute gestohlen, morgen in Polen», що означало – сьогодні украдене, завтра в Польщі (йшлося, перш за все, про крадіжки автомобілів у Німеччині). Наприкінці ХХ століття Польща закарбувалася у свідомості багатьох європейців, як країна бюрократична, технологічно відстала, орієнтована на історичну минувшину, із засиллям католицької церкви та нехтуванням законодавством. Поведінка польських політиків із твердою й безкомпромісною позицією під час обговорення Ніццького договору та проекту європейської конституції, ще більше підтримали негативний образ Польщі, як «дикої» і «малокерованої». Культурна ж спадщина польського народу була маловідома для мешканців інших держав. Мова країни і народу із таким іміджем не могла сприйматися у неслов'янських державах, як респектабельна, перспективна чи популярна.

Виправленню міжнародного іміджу Польщі, поруч із змінами у її зовнішній політиці, сприяли економічні успіхи. Польща, на відміну від інших європейських країн, майже не постраждала від фінансово-економічної кризи 2008 року, а в 2009 році, єдина із країн континенту, показала економічне зростання. Під час цієї кризи до традиційного поділу Європи на Захід і Схід додався новий поділ на Північ і Південь. Причому, у даному випадку, Польща зайняла своє «почесне» місце серед фінансово дисциплінованої Півночі, а не між фіскально безвідповідальними країнами Півдня. Оформлення у програму «Східне партнерство» східного виміру зовнішньої політики ЄС, який відстоювала Польща, прихід колишнього польського прем'єра Єжи Бузека на посаду голови Європейського парламенту, урочистості до шістдесятої річниці початку Другої світової війни у Гданську, вшанування жертв Катинської трагедії, загибель Президента РП під Смоленськом [3, с. 231] – це були ті події, що стимулювали інтерес до Польщі в Європі та робили Республіку Польща «ближчою» для пересічного мешканця ЄС.

На тлі економічного та політичного зміцнення Польщі спостерігалася ефективна робота щодо промоції країни Міністерством Закордонних Справ та Міністерством Культури і Національної Спадщини. Активно працювала мережа науково-просвітницьких установ, серед яких і Польський інститут, музей імені генерала Сікорського в Лондоні, Інститут Йозефа Пілсудського та багато інших польських інституцій закордоном.

Не будемо зупинятися на детальному розгляді промоційної кампанії Польщі за кордоном, але навіть одного прикладу достатньо, щоб продемонструвати активність держави у даному напрямку. З 2008 року у співпраці з телекомпа-

нією CNN International Польща започаткувала цикли програм («Погляд на Польщу», «Нова Польща», «Осінь змін», «Єдина в світі») і показ рекламних роликів, спрямованих на формування привабливого іміджу країни закордоном.

Опитування глядачів CNN у Великобританії, Німеччині і Франції показують, що кампанія істотно вплинула на репутацію країни. Респонденти вважають, що Польща має багату культуру (66% випадкових глядачів CNN та 75% анкетованих, які дивилися рекламні ролики про Польщу), винятковий імідж (відповідно 50% і 62%) є однією з країн Європи, що найшвидше розвиваються (49% і 57%), привабливим місцем для проведення відпустки (48% і 60%), а також пропонує цікаві інвестиційні можливості (42% і 56%). Трансляція реклами також спонукала глядачів до відвідування Польщі. 58% глядачів CNN, які переглянули рекламу, заявили про бажання приїзду до Польщі [1].

Незважаючи на задувані нами економічні успіхи Польщі, вона не почала входити до когорти найбагатших країн Європи – занадто слабкі були стартові позиції. Низький, порівняно із іншими країнами ЄС рівень заробітних плат та ВВП на душу населення спричиняв виїзд поляків закордон. Трудова еміграція із країни швидше стимулювала асиміляцію поляків у іншомовних культурах, ніж місіонерську мовну та культурну політику держави. Розвиток науки і техніки та видавничої справи також не захоплював іноземців до вивчення польської мови, щоб мати доступ до унікальних наукових публікацій та нанотехнологій. Німці, коли хотіли вказати на неефективне господарювання, вжи-

вали термін «польська економіка» [4]. Тому, з економічної точки зору, у польської мови дуже слабкі позиції. Це не та мова, знання якої дає переваги у бізнесі, дозволяє більше заробляти і краще жити. Місця, де потрібне знання польської мови, є надзвичайно нішовими у великій економіці Європейського Союзу. Вибираючи між вивченням польської або якої-небудь із популярних західних мов (англійської, іспанської, німецької, французької) чи китайської, раціональний вибір, у переважній більшості випадків, буде не на користь польщизни.

Висновки. Таким чином, польська мова в Європейському Союзі, має широкі можливості для розвитку з огляду на значну територію Республіки Польща, велику кількість населення, інтенсивний економічний розвиток, активні дії держави щодо покращення репутації закордоном, цивілізаційну (ціннісну) спорідненість із іншими народами ЄС, вигідне географічне положення, спільне індоевропейське коріння слов'янських, германських та романських мов і використання латинського алфавіту.

Але, у той же час, є багато пересторог, що походять із історичного минулого залежного та напівзалежного існування польського народу: перебування польської мови і культури в тіні німецькомовного та російськомовного культурного простору, негативний міжнародний імідж сучасної Польщі, що викристалізувався на початку 1990-х років, низький рівень обізнаності європейців із здобутками польської культури, відсутність популярності та несформована економічна потреба у вивченні польської мови за кордоном.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Бублик Л. Імідж – по-польськи «визерунок». Як Польща підносить себе за кордоном [електронний ресурс] / Л. Бублик // Інформаційна агенція УНІАН. 04 серпня 2010. – Режим доступу: <http://www.unian.ua/news/389752-imidj-po-polski-vizerunok-yak-polscha-pidnosit-sebe-za-kordonom.html>
2. Коукер К. Сумерки Запада / К. Коукер; пер. с англ. А.А. Арзуманова. – М.: Московская школа политических исследований, 2000. – 272 с.
3. Неприцький О.А. Образ Польщі і поляків у громадській думці Великої Британії після розширення ЄС у 2004 році / О.А. Неприцький // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Вип.21. Серія: Історія: Збірник наукових праць / За заг. ред. проф. П.С. Григорчука. – Вінниця, 2013. – С. 230-235.
4. Неприцький О.А. Образ Польщі і поляків у німецькій громадській думці наприкінці ХХ століття / О.А. Неприцький // Історичні і політологічні дослідження. – Донецьк, 2013. – № 2 (52). – С. 257-262.
5. Falkowski M. Polska jako Wschód i jako Zachód [źródło elektroniczne] / M.Falkowski // DIALOG, Magazyn Polsko-Niemiecki. – 2002. – № 60. – Dostęp: <http://www.isp.org.pl/site.php?id=72&pagep=2>
6. Meehan E. Citizenship and the European Community / E. Meehan. – London-Newborn Park-New Delhi: SAGE Publications, 1993. – 185 p.
7. Pawłowski A. Zadania polskiej polityki językowej w Unii Europejskiej / A. Pawłowski // Polska polityka językowa w Unii Europejskiej / Jacek Warchala, Danuta Krzyżyk (red.). – Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 2008. – S. 113-147.

Стаття надійшла до редакції 26.03.2015

REFERENCES:

1. *Bublyk L. Imidzh – po-polsky «vizerunek». Yak Polshcha pidnosyt sebe za kordonom[elektronnyi resurs]* (Image in Polish is «wizerunek». How Poland Promotes itself Abroad.) *Informatsiina ahentsiia UNIAN. 04 serpnia 2010.* Regime to access: <http://www.unian.ua/news/389752-imidj-po-polski-vizerunok-yak-polscha-pidnosit-sebe-za-kordonom.html>

2. Kouker K. Sumerky Zapada: Per. s anhl. A.A. Arzumanova (Twilight of the West), M.:Moskovskaia shkola politycheskykh yssledovanyi, 2000, 272 p.
3. Neprytskyi O.A. Obraz Polshchi i poliakiv u hromadskii dumtsi Velykoi Brytanii pislia rozshyrennia YeS u 2004 rotsi (The Image of Poland and the Polish in the Public Opinion of the Great Britain after the EU Enlargement in 2004), *Naukovi zapysky Vinnytskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Mykhaila Kotsiubynskoho*, №21. Serii: Istorii: Zbirnyk naukovykh prats. / Za zah. red. prof. P.S.Hryhorchuka, Vinnytsia, 2013, 304 p., 230-235 pp.
4. Neprytskyi O.A. Obraz Polshchi i poliakiv u nimetskii hromadskii dumtsi naprykintsi 20 stolittia (The Image of Poland and the Polish in the German Public opinion at the End of the 20th Century), *Istorychni i politolohichni doslidzhennia. Vydannia Donetskoho natsionalnoho universytetu, istorychnyi fakultet*, №2(52), Donetsk, 2013, 241 p., pp.257-262.
5. Fałkowski M., Polska jako Wschód i jako Zachód., DIALOG, Magazyn Polsko-Niemiecki., 2002, №60, Regime of access: <http://www.isp.org.pl/site.php?id=72&pagep=2>
6. Meehan E. Citizenship and the European Community.,SAGE Publications, London-Newborn Park-New Delhi, 1993, 185 p.
7. Pawłowski A. Zadania polskiej polityki językowej w Unii Europejskiej. Jacek Warchala, Danuta Krzyżyk (red.), Polska polityka językowa w Unii Europejskiej., Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 2008. – pp. 113–147.

Неприцька Тетяна Іванівна – кандидат політичних наук, доцент
Вінницький обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників
Адреса: 21050, м. Вінниця, вул. Грушевського, 13
E-mail: nepritskaya@mail.ru

Neprytska Tetyana Ivanivna – PhD in political science, associate professor
Vinnytsya regional institute of post-diploma education of pedagogical staffs
Address: 13, Grushevs`ky`j Str., Vinnytsya, 21050, Ukraine
E-mail: nepritskaya@mail.ru